

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25
vsakega meseca.

Velja za pol let.
1 goldinar a. v.

Izdaje ga e. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 25. oktobra 1870. LIST 20.

Zapopadek: 1. Razglas. — 2. O gnoju. — 3. Kake posredstva imamo da odstranimo snet — 4. Kako se sadni odpadki porabijo — 5. Izidi reje sviloprejk. — 6. Sve-
tloba, rastlinstvu koristna. — 7. Kmetijska rastava. — 8. Kako—sadjorejo.

Razpis službe.

Po sklepu glavnega odbora se vnovič razpiše služba tajnika pri tukajšni e. kr: kmetijski družbi.

Po članu 52. društvenih pravil ima tajnik biti zapisnikar pri ob-
čnih in odborovih sejah, ima naredovati društveni list v italianskem je-
ziku; njegova dolžnost je tudi izvršiti vse njemu od glavnega odbora
izročene opravila in ob enem ima skrbeti *društveno pisarnico in za pravi
red* društvene pisarnice in bukvarnice. Letna plača je odmerjena z 800 f. a. v.

Prosivci naj vložijo prošbe z dotičnimi spričevali zmožnosti pri
podpisanem predsedništvu do konec meseca oktobra t. l.

C. kr: kmetijska družba

v Gorici 9 septembra 1870.

Presednik;

CORONINI.

O gnoju

(dalje)

Moč vitriola obstoji o tem, da zveže naj redivnejše gaze in jih
v gnoji obdrži. Tudi skušnje dovolj jasno korist takega ravnanja spri-
čujejo, ker veliko večje gnojivne vrednosti je gnoj, v katerem je vitriol

ohranil vbežljive redivne drobce. Za 1000 centov gnoja je dovelj 2 centa vitriola, en cent vitriola velja 4 fr.— Res stane nekoliko vitriol, ali njegova korist je vendar tako velika, da ti stroški zginejo, ako preračunimo, da v tisoč centih gnoja ohranimo jako mnogo redivnih drobcev in gazov, ki bi sicer v zrak vbežili.

Ko smo že eno in drugo stvar o gnoji opomnili, omenimo tudi to, da v nekterik deželah napravijo nad gnojiščem strehe. Res je da naprava strehe stane nekoliko stroškov, ali gotovo je stem veliko pomagano, ker solnce ne more pripekati na gnoj in ravno tako, ravno streha obrani, da dež in nalivi ne izpirajo gnoj.

Ko je gnoj na gnojišči popolnoma godin, treba je speljati na polje. Da je gnoj godin, poznamo na tem, da postane mastin, ker je v gnoji vse dobro zgnjito. Priporočati bi smeli, da najbi se bolj varčno pazilo pri izvaževanju gnoja na njive, in umno bi bilo, za tako opravilo imeti posebne koše, v katerih bi se ne pogubilo dragocenjenega gnoja, kar se do zdaj tako pogostoma vidi. Ko je gnoj že rapeljan na njivo, treba je ga koj raztrositi in sicer kolikor mogoče, enakomerno, in petem naj se ga nemudoma podorje. Pregloboko podorati gnoj je slabo, ker potem zrak le težko zamore do njega dohajati; boljše je ga plitvo za 3 pavec globoko podorati; vendar more biti popolnoma se zemljo pokrit, ker sicer bi se iz zemlje molečega mnogo pošušilo, in če se kaj gnoja vidi iz zemlje, treba je ga z matiko pod zemljo spraviti.

Kjer itajjo dovelj guoja, to je navadnega hlevskega, z njim gnojijo tudi senožeti. Naj boljši čas za to delo je pred zimo, v pozni eseni, ko je že bolj mokrotno. Gnoj se raztrosi po senožeti, da ga dež in potem sneg v zemljo vtepeta; spomladi ga pograbiyo in zopet na gnojišče speljejo, kjer ga med drugi gnoj pomešajo. Nastane zdaj vprašanje, koliko gnoja je treba za to ali uno njivo? To je odvisno od lastnosti zemlje in velja, da težka mrzla zemlja posebno v mrzlem obnebji zahteva močno gnojenje. Ker se v takej zemlji gnoj le polagoma razkroji, ostane tako močno gnojenje za več let in ni treba vsako leto gnojenje ponavljati. Drugače je v gorkej, lahkej zemlji v ktorej bi prevelika množina gnoja, posebno pšenici škodovala, ker bi ona polegla. Skušnja kaže, da je za vsako zemljo boljše, večkratno pa bolj pičlo, kakor le enkratno pa obilno gnojenje. Dokler zemlja ni v

dostojni gnojivni moči, treba je skrbeti da se z napeljavo dobrega gnoja, kar se ima večkrat ponavljati, zemlja spravi v močen dober stan.

Močno gnojenje je, če napeljemo na en oral 300 centov gnoja; srednje — 200 stotov; prav močno, če napeljemo 400 stotov gnoja.

Množino hlevskega gnoja cenimo po krmi, katero pokladamo živini in po nastelu; dobrota pa se da le težko ceniti, in to zamoremo na tanko storiti e po kemični preiskavi. Srednje gnojenje zahtevajo: vinska trta, sadno drevje, razne žita, lan, sočivje, krompir.

Močno gnojenje tekne korenstvu, koruzi, bobu, konopljam i. t. d.

Razkrojen star gnoj hasne vsim rastlinam, ki hitro rastejo, negodin gnoj pa je bolj služiven rastlinam, katerih razvitek dolgo časa traja.

Sploh velja, težke tn mrzle zemlje z dolgim, slamnatim, rahlje z mastnim, drobnim gnojem gnojiti; ravno tako mokre in mrzle zemlje spomladi vroče v mrzlem času gnojiti.

Vedno more umni gospodar na vse tako razmere na tanko paziti.
(dalje prih).

Kake posredstva imamo, da odstranimo snet.

Znano je, koliko škodo snét na pšenici prizadeva, in smem ga imenovati veliko žitno bolezin. Naj prvo se hočemo podučiti, kaj da je snet.

Snet je črn, droben prah, ki ima to posebno lastnost, da žitno zrne nazadnje popolnoma napolni in se razhaja. Ta prah se pokaže pod povekševavnikom, da so gobice.

Te gobice se že v semenu nahajajo, in ko jame seme kaliti začno tudi gobice kaliti in silijo v notranjo, piskričasto tkanino rastline, rastejo z rastlino vred v notranjih delih na kviško, se razvijajo in silno množe vedno proti vrhu, spodaj pa usahnejo, ker majhne gobice se lahko na gnjilih in vsahnjenih ostankih napravljajo, potem pa jih sapa sem ter tje trosi ino klasu vgnjezdi.

Ko pride snetljiva gobica pri cvetečem klasu do plodnice poganja lukaj tros, in tako nastane snet, ki napada pšenico, oves, koro in proso, posebno v mokrih letinah.

Poglavitno te bolezní je, da namesti zrna se napravi črn, nekoliko masten prah, ki moko v zrnú pokonča. Da bode žito snetjavo, spoznamo kmalu, ker cela bilka blede in pirje prihaja rumeno.

Še bolj razširjen od prašnega sneta, kterega smo popisali, je tako imenovani mastni snet, ki se spozna v tem, da namesti zrna je neka črna zmes, ki se v rokah maže. Nahaja se največkrat na pšenici, in ona že pred pokaže lehko blede klasje. Ta snet veliko škoduje pšenici, ker iz take pšenice se dobi slaba moka, ki ima neki zopern duh. Taki prah v očeh peče in je škodljiv pljučem, kar mladiči gotovo dobro znajo. Neko posredstvo je vender, teko snjetavo pšenico spraviti od druge, ako se v čeburu, ki je z vodo napolnjen, dobro premeša in izmije in ker je snetjava pšenica lahka ona priplava na vrh in se posname.

Zdaj hočemo povedati naj bolj znane posredstva, s kterimi se da odvrniti snet.

Poglavna stvar je ta, da se snetna kal pri semenskem zrnú zatare. To se pa zgodi, ako se luži v razjedljivi vodi, n. pr. v apneni vodi, v vodi z raztopljenim vitrijolom; posebno dober je višnjevi vitrijol. Vzame se ga za vagán semena 3 lote, in treba ga je dobro v prah raztlačiti, in v vroči vodi raztopiti. Ta raztopnina se potem porabi, in seme se z njo dobro pomeša, in nakupičenem kupu ostane seme 8—12 ur, predno se za setev porabi. Gotovo je, da se seme napne, da je tedaj debelejše, treba je torej pri setvi paziti, da se preredko ne seje

Že zdravi um nam veluje, da imamo za setev vzeli le čisto seme, ne pa že od popred snetjavo.

Tudi po gnoju se zatrosi snet na njivo in v žito, če je gnoj napravljen iz slame snetjavega žita.

Na vse te okolščine treba je paziti, in vsi moremo tako delati, in le po tej poti nam bo mogoče, snet vničiti

Kako se sadni odpadki porabijo.

Sadje' ktero iz drevja pade, preden je zrelo, se na gnoj meče ali svinjam daje. Siromaški ljudje pa ga kuhajo, potem skusajo, ki jim da dober kis.

Kadar je obilno sadja, cena pa nizka, se tudi kravam polaga; ovce se ž njim vpitajo, posebno čese nekaj osoli in med otrobe, rezanico, peso ali zeroje nameša; za svinje je bolje, če se prej s kropom popari, preden se jim za pičo da.

Brez soli se sme le malo sadja živini polagati. —

Tropine se morejo poprej nekoliko osoliti, preden se svinjam dajo; tudi so dobre za kurjavo, hruškine dajo posebno veliko toploto. Za zmešani gnoj ali kompost so tropine zelo koristne.

Za pomnoženje sadnega drevja se naj tropine presejejo da se zdrave, velike in naj lepše peske za semensko drevesnico dobijo.

Tiste tropine se svinjam naj ne dadó, iz katerih se je za žganje kuhalo, ker so jako malo vredne, boljše je jih na gnoj spraviti. Iz črešnjinih in slivnih koščic se olje dela; črešnjino olje je svečavo in jed ali zabelo, slivno pa bolj za svečavo kakor za jed, ker je britko.

Tako je tudi z oljeto, ktero se iz koščic od breskev in marelic dobi. Orehi in lešniki dadó izvrstno olje. „(Slov. Gospodar).“

Izidi reje sviloprejk

na c. kr. Goriškem poskuševališči za svilstvo, leta 1870.
(dalje).

1. Izreja v poslopji poskuševaljča.

Sicer se je na sledeče razmere, ki so zdatno dober vspeh podporale, oziralo:

1). Srednja toplina bila je v vzrejališči od 5 dni do 5 dni:

		V zrejaljšči		v prostem		
od	6 maja.	10 maja	—	14.6° R.	—	11.9° R.
„	11	— 15	„	16.4° „	—	12.8° „
„	16	— 10	„	18.6° „	—	17.8° „
„	21	— 25	„	19.8° „	—	19.9° „
„	16	— 30	„	17.0° „	—	14.4° „
„	31 Maj	— 4. Juni-ja	—	16.9° „	—	15.6° „
„	5. Juni-ja	— 9. „	—	16.2° „	—	15.5° „
„	10	— 14	„	17.5° „	—	16.6° „

Naj viša stopinja topline bila je opazovana 23. maja 23° R; naj niža stopinja bila je pri pričetku izreje.

Ko je toplina rasla, se je skrebalo za pravo stopinjo, stem, da se je okna pridno odpiralo v hladnejem dnevnem času, in po noči, in da se je okna zapiralo v naj gorkejih urah dneva.

Ko je bila toplina prezidka, se je okurilo, da se je zrak zgrel do dostojne stopinje gorkote. Sreduja toplina bila je v izrejališči od 6. maja do 14. junija 17.1° ; naj veči razloček dneva znašal je 4.6° R.

2). Razloček topline med suhim in vlažnim vremenom bil je pri začetku izreje 2.5° —do 4° R; pri koncu izreje 4.6 do 8° R. Množina vlažnosti v zraku je znašala v prvem oddelu izreje med 60 — 70% , v drugem— 70 — 80% . V začetku se je povišalo vlažnost zraka v izrejališči stem, da so se tla z vodo poškopile.

Ko je pa bilo prevlažno zračje, treba je bilo zakuriti, peč, da se je zrak v izrejališči posušil.—

3). Vode je imelo v sebi perje, ki se je pokladalo sviloprejkam le malo, ker je o tem času le malo deževalo. Med tem časom je padlo malo dežja, tako da mokrota ni prišla do korenin murbenih dreves.

4). Do 3. levenja se je perje rezalo, potem se pokladalo celo perje in tudi veje.

5). Izrejališče (soba) imelo je dostojno število oknov proti vshodu in zahodu, tako da je bilo mogoče, prav zdatno sobo prezračiti, kar je gotovo vedno zdrav zrak v izrejališči storilo.

6). Čiščenje les se je vršilo vsaki dan. Preselevanje sviloprejk iz ene lese na drugo se je vršilo z lukničastim papirjem.

7). Ostanki perja in blato se je iz les odtreslo zunaj izrejališča. Tla so se čedile z mokro cunjjo, ne z suho metlo.

8). Vedno se je skrebalo za zdatni razvitek klorovega gaza. Čeravno je ti gaz delavce mučil z kašljem, vendar ni sviloprejkam nikakor bil zopern. Smeli bi reči, brez da bi se motili, da je ravno ta način zdatno pripomoral k izvrstnem vspehu.

Brez dvombe smeli bi reči, da, ko bi nam bilo mogoče, popolnoma ločene imeti naše izreje, bi bil izid naših izrej še boljši

Upati smeno, da bodele dve tretinji metuljev zdrave za plodenje in da bode mo z načinom staničnega plodenja zamogli dobiti lepo množino zdravega semena. Plodenje stanično se je vršilo prav redno.

(dalje prihod).

Svetloba rastlinstvu koristna.

Kdo zmed nas ne pozna, kako rade se obračajo zeliša proti soncu, da o mraku jih veliko celó svoje glavice zapera, in da na soncu cveteče dokaj lepši zelenijo memo unih, ki rastejo v senci in bolj tamnih krajih. Brez svetlobe ni zdrave rasti. Če dalje uživajo rastline svetlobo, toliko več posrkajo ogeljokisline iz zraka in veliko hitreje rastejo. Tam, kjer solnce v poletenskih dnevih veliko dalje kakor pri nas na nebu stoji, zorijo žita neznano hitro.

Kakor pa svetloba pospešuje čvrsto in zdravo rast, tako tudi izdeluje obilo dobrih sokov v njih, cukra olja i. t. d. Grojzdje je veliko boljega okusa, ako je zraslo na brajdah; za katerimi je bela stena, ki popiva sončne žarke v se, in če ravno grojzdje od bolj zgretih sten hitreje zori, vendar ni tako okusno. Tisto, ki je zraslo v senci, ni tako dobro in okusno, kakor ono, ki je imelo solnce dovolj. Zatega del je velik razločik med travo v dolinah in na hribih; čeravno je trava v dolini bolj na gorkem bila od gorske, je vendar ta bolj dišeča in tečna, ker sončna svetloba je na višavah močnejši kakor v dolinah. Saj to vsakter živinorejec gotovo dobro vé iz lastne skušnje.

Kakor pri senu vidimo to tudi pri naših gojz dih.

Les bolj na prostem je težji, krepkeji. Smreke, ki stojè na soln-čnem robu gojzda, dajo več smole od tachi, ki so zrasle v gošavi gojzda.

Kmetovavec in gojzdar morata svetlobo za ljubo vzeti, kakor jim doide od solnce; ne jasnega in ne oblačnega vremena ne moreta nič premeniti. Gojzdar kaj malega zamore o tem storiti, ako pregesto drevje dostojno izseka in tako svetlobi nekotiko poti odpre.

Vrtnar pa je v stanu še veliko več storiti z pokrivanjem in odkrivanjem rastlin v pokritih gredah.

Kmetijska razstava v Gradcu.

Bilo je viditi marsikterih stvari, ki so izvrstne, in ki v resnici zaslužijo biti razstavljene. Posebno lepe konje in lepo govedo bilo je viditi in sme se reči, da v živinoreji je Stajersko že veliko storilo, toliko gotovo, da ima dovolj-domačega blaga, domače lepe, izvrstne živine, za uspešno živinorejo. Kaj lepa plemena so bile razstavljene n. rr. pri konjih: pingavski težki konj — normanski konj i. t. d. od govede: občnoznanu pleme Murcidolsko in Maria dvorško i. t. d.

Tudi obrtnija je bila kaj dobro zastopana. Želeti bilo le, da pripomore k pospeševanju kmetijstva.

Ob enem pa je bil tudi občni zbor avstrijskih kmetovavcev.

V tem zbyru se je govorilo marsikaj izvrstnega, posebno tudi o vino — sadjo in svilo — reji, ki je za našo drželo ravno take velike važnosti. Obečam vse izvrstnejše za nas pomeoljive in važne govore,

skušnje i. t. v našem listu priobčiti, posebne ko sim se sam vsih sej in govorov vdeležil in imam zapopadk dotičnih govorov. Za danes omenim le tolko, da posebno mnogo pogovora so dale poskušnje, vino stanovitno storiti po Pasterjevem načinu (dalje prihod).

Kako bi bilo mogoče pospeševati sadjorejo.

Že veliko se je pisarilo o tem in to ali uno nasvetovalo, in če mi tudi pišemo o tem, je gotovo naše prepričanje, da se je o tem le premalo pisalo in še manj storilo.

Vsakter pozna velikostranski prid sadjoreje; ona nam daje naj boljše sadje za našo potrebo; v vročih dnevih iščemo sneco pod sadnimi drevesi, ki gotovo tudi zdatno pomorejo k čiščenju zraka.

Koliko drugih prijetnosti nam daje sadno drevje o časo cvetja i. t. gotovo tolko, da čuditi se smemo, da je sadjereja, v primeri le tako malo razširjena. Koliko pripravnih zemljišč leži praznih, ktera bi z sadnim drevjem zaraščena lahko zdatne dohodke prinašala. Zakaj še ni sadno drevje spodrinilo jagnjed in drugo tako drevje ob cestah? Kako lepo je viditi o redu posajeno sadno drevje ob cestah n. pr. na českem, ki je ob času cvetja gotovo krasen kinč ondotnih cest, in v jeseni ravno tako zdaten dohodek dotičnih lastnikov.

Gotovo je naše očitjanje pravično, le pogledjmo in nekoliko premisljmo, in vidili homo, da še mnogo prostora tužno čaka zasajenja z sadnim drevjem, ki bi lahko obilno dobička donášal, in da se ob cestah še kterikrat, mesto sadnega drevesa rajši kaki jagnjed stavi, ki gotovo veliko škoduje ker iz zemlje popije mnogo redivnih snov, dela senco, ovira poljska opravila, brez da bi nam pravega dobička dal. To vidimo, če pogledamo zemljišča, ob kojih rastejo jagnjeda, koliko seznejev dalječ po njivi vidimo dotične slabe nasledke. Res tudi nekoliko škodujejo sadna drevesa, ali ona donášajo vsako leto dohodke, ki obilno pokrijejo take malenkosti.

Prepričani bi smeli biti gotovo vsi, vprašati moremo tedaj, od kod da bi dobili prav z majhnimi stroški potrebno množino sadnega drevja? Kmetovavec more po nizki ceni saditi in more se dobrega vspeha zagotoviti, to je, on more znati, kako sadno pleme ima saditi, če je to pleme za njegovo zemljišče primerno, porabljivo, i. t. d. Za to je pred vsim treba drevnega sadišča, in kakor mi sploh priporočamo zjedinenje združenje o kmetijstvu, tudi za to gorko nasvetujemo občinska drevna sadišča, ino napravi takih sadišč pisati naj je naša naloga.